

УДК 37.011

DOI 10.31652/2415-7872-2019-57-9-15

## ВИКЛИКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

І. Г. Герасимова

[orcid.org/0000-0001-7000-7652](https://orcid.org/0000-0001-7000-7652)

Н. Г. Мозгальова

*Статтю присвячено проблемі професійної підготовки майбутніх педагогів, учителів природничих дисциплін в умовах інформаційного суспільства. Визначається створення нових умов існування сучасної людини, що безпосередньо пов'язано з розвитком інформаційних технологій. З'ясовано, що вплив інформаційних технологій на професійне становлення майбутніх педагогів відбувається на тлі суспільних змін, які змінили соціальне середовище, вплинули на сферу спілкування сучасної людини. Акцентовано увагу на тому, що не інформаційні технології, як такі, створюють загрозу для людини, а сама людина наносить собі шкоду, не усвідомлюючи їх психологічних наслідків.*

**Ключові слова:** професійна підготовка майбутніх педагогів, вчителі природничих дисциплін, інформаційне суспільство, інформаційні технології, вплив інформаційних технологій на особистість.

## CHALLENGES OF INFORMATIONAL SOCIETY

I. Gerasymova, N. Mozgaliova

*This article is dedicated to the problem of professional training future pedagogues, science teachers in informational society environment. Defined creating new environments for modern human that directly related with development of information technologies. Demonstrated, that problem of influence of information technologies on personality of future professional become even more important because of its active use for effectiveness of educational process. Found out that influence of information technologies on professional development of future pedagogues happens in environment of social changes, that changed social environment, influenced on communication of modern human. Analyzed term «information», «technology», «information technology». Determined, that psychologice consequence of information technologies is indifference, possibility of consciousness manipulation, loss of individuality, changes in criteria of morality, reconstruction of values and demands system, transformation of emotional-willingness activities etc. Focused that not information technologies themselves create thread for the human, but human hurts himself not realizing psychological consequences.*

**Key words:** professional training future pedagogues, science teachers, information society, informational technologies, influence of information technologies on personality.

Останні десятиліття ХХ століття, початок ХХІ охарактеризувались переходом до нової стадії соціального розвитку, до інформаційного суспільства. Особливістю такого суспільства є те, що передача соціального досвіду в ньому відбувається завдяки інформаційній узаємодії, що транслюється технологіями, пов'язаними з передачею інформації. Стрімкий розвиток і вдосконалення інформаційних технологій сприяє створенню принципово нових умов існування сучасної людини. Проте на сьогодні вже неможливо ігнорувати психологічні наслідки його впливу на свідомість особистості. Усе більш очевидним стає усвідомлення того, що динаміка розвитку інформаційного суспільства створює ситуацію непередбачуваності, що відображається як на становленні особистості в цілому, так і на професійному становленні фахівця. Згадаймо хоча б нагадування О. Тоффлера щодо футурошоку, який характеризується раптовою, приголомшливою втратою почуття реальності, уміння орієнтуватися в житті, що викликано страхом перед близьким майбутнім [27]. Означене свідчить про передбачення проблем психологічного характеру, що виникатимуть в суспільстві нового типу. Проблеми психологічного характеру, які притаманні розвитку інформаційного суспільства, інформаційних технологій, зумовлюють необхідність їх урахування у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів.

Проблема впливу інформаційних технологій на особистість набуває ще більшої актуальності й у зв'язку з активним їх використанням задля забезпечення ефективності навчального процесу. Вирішення завдання підвищення якості освіти, удосконалення навчально-виховного процесу на сьогодні неможливо

без застосування інформаційно-комп'ютерних технологій. Науковцями активно розробляють їх упровадження в навчальний процес як загальноосвітньої школи, так і закладів вищої освіти. Сучасна інформаційна реальність дозволяє реалізувати нову мету нової системи освіти – формування широко освіченої, всебічно розвиненої особистості, яка володіє можливістю здійснювати безперервний процес самоосвіти для швидкої адаптації до соціальних умов, які стрімко змінюються [7]. Проте завдяки цьому створюються передумови для посилення впливу інформаційних технологій на психіку особистості майбутніх педагогів.

Відзначаючи їхні переваги, учені акцентують увагу на проблемах психологічного характеру. Необхідність урахування негативного впливу інформаційних технологій на особистість майбутніх педагогів, учителів природничих дисциплін, зумовлює необхідність узагальнення досліджень науковців щодо їх впливу на особистість та врахування психологічних наслідків на процес професійного становлення майбутніх учителів ще у процесі професійної підготовки. Оскільки неможливо уявити сучасне студентство, яке не зверталося б до пошуку інформації в Інтернеті, не користувалося б соціальними мережами, мобільним телефоном. Технічні досягнення, що супроводжують розвиток інформаційного суспільства, стрімко ввійшли в нашу повсякденність, а саме молодь, студентство є найбільш сензитивним до змін умов життєдіяльності. Цілком природно, що проблема впливу інформаційних технологій є надзвичайно актуальною для тих, хто здобуває освіту.

Загальносоціологічні, філософські аспекти інформаційного суспільства започатковано такими вченими, як Д. Белл, Дж. Гелбрейт, Е. Тоффлер, М. Кастельс та ін.

Швидкий розвиток інформаційних технологій став предметом міждисциплінарних досліджень. Проблема впливу інформаційних технологій на суспільство потрапила в коло наукових інтересів таких учених, як І. Пригожин, Г. Хакен, Д. Чернавський, С. Курдюмов та ін. Використання освітніх інформаційних технологій в педагогічному процесі досліджуються такими вченими, як В. Биков, І. Булах, О. Ключко, Л. Панченко, Т. Солодка та ін. Психологічні наслідки впливу інформаційних технологій на особистість потрапили в коло наукових інтересів Г. Аркадєва, В. Виноградського, В. Воронкової, А. Губанової, Т. Єжевської та ін.

Розглядаючи наслідки впливу інформаційних технологій на особистість, не можна ігнорувати й ті суспільні зміни, що відбулися останніми десятиліттями ХХ ст. та вплинули на життєдіяльність, сферу спілкування сучасної людини, зокрема на її комунікабельність. Ці зміни передували інформаційній революції, яка забезпечила розвиток обчислювальної техніки і втілення інформаційних технологій у всі сфери суспільного буття та зумовила становлення інформаційного суспільства. Ураховуючи, що сфера спілкування, яка включає й комунікабельність, становить стрижень професійної діяльності педагогів, усвідомлення наслідків впливу набуває особливого значення в контексті визначення завдань їхньої професійної підготовки.

У таблиці 1. наведено фактори впливу сучасного суспільства на комунікабельність людини [9].

Характеризуючи розвиток інформаційного суспільства, Д. Белл [3] відзначає відсутність принципової відмінності в кількості інтелектуальної продукції, яка створюється наразі, порівняно з Античністю, або ж Середньовіччям. Різниця полягає у принциповому збільшенні комунікацій. Що ж створює принципову відмінність, так це те, що в інформаційному суспільстві тиражування (не творення) інтелектуального продукту (істинного або хибного), передача відомостей про нього відбувається за допомогою друкованих видань, телеграфу, радіо, телебачення, лекцій та семінарів в рамках системи загальної освіти, мережі Інтернет. А за словом «інформація» криється саме комунікація, а не знання. Саме інформація стає однією з основних цінностей у житті людини [10].

Планетарний масштаб, широке використання наукових знань та наукомістких високоефективних технологій, першочергово інформаційних, є головними рисами інформаційного суспільства. До факторів, які сприяють глобалізації інформаційного простору відносяться:

1. Розвиток глобальної системи телебачення й радіомовлення на основі використання супутникових систем зв'язку.
2. Розвиток глобальних інформаційно-телекомунікаційних мереж, зокрема Інтернет.
3. Глобалізація телефонного зв'язку, у тому числі й мобільного.
4. Поява принципово нових засобів і технологій для інформаційних комунікацій [14; 15].

Сучасність демонструє небачене раніше збільшення темпів доступності інформації, її накопичення, можливостей передачі. А здатність її перетворення на знання надає особливої привабливості «інформатизації» освіти. «Інформатизація» передбачає навчання на більш високому рівні абстракції, як процес засвоєння безпосередньо інформації, навчання індивіда власне людському способу мислення, навчання навчанню. Мова йде про процес усвідомлення, тобто суб'єктивації отриманої інформації, внаслідок чого вона перетворюється на власні знання індивіда [20].

**Фактори впливу на комунікабельність сучасної людини (за А. Добрович)**

|                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|-----------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. Фактор «особистої автономії»   | Формування в кожній людині, як представника сучасної цивілізації уявлення про особисте “Я” як про щось окреме й самодостатнє                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| 2. Фактор урбанізації             | 1. Підвищення добробуту, що призвело до зниження комунікабельності, взаємна зацікавленість, взаємодопомога, побутовий затишок залишилися у далекому минулому. Сучасна людина ще більшою мірою почуває себе самотньою перед проблемами, що виникають.<br>2. Занадто велика кількість контактів, що стають неминучими у місті, як наслідок – зниження зацікавленості іншими людьми, які сприймаються “об’єктами”, що часто змінюються. Підсумком такого становища стає те, що “Я” сучасної людини виступає як самодостатня цінність, що стає безперечною. З іншого боку, виникає відчуття особистого “Я” піщинкою серед маси схожих. |
| 3. Фактор «відчуження»            | Відсторонення сучасної людини від розв’язання низки питань, що безпосередньо пов’язані з її життям і призводять до втрати джерел активності як взагалі, так і стосовно до себе. Закономірним у таких умовах стає усвідомлення свого власного “Я” як суб’єкта споживання, що сприяє формуванню відчуття “щастя” лише від придбання чогось.                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| 4. Фактор наживи                  | Нещира доброзичливість, псевдолюдська співчутливість, за якою відчуються байдужість та корисно-егоїстичний розрахунок, призводять до втрати довіри до спілкування.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| 5. Фактор дегуманізації           | Страх перед майбутнім, складні взаємини з близькими, що втрачають ознаки родинних зв’язків, стають все більш характерними для сучасної людини.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| 6. Фактор масової комунікації     | Втрата необхідності шукати реального співрозмовника, при цьому до мінімуму зводиться й потреба в самовираженні. Обговорення того, що було побачене по телевізору чи прослухано по радіо, стає достатнім для спілкування, при цьому повноцінне спілкування, що припускає обговорення більш широкого кола проблем, стає все більш і більш обмеженим;                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| 7. Фактор «інформаційного вибуху» | Надмірність інформації, що призводить до втрати сучасною людиною свіжості суб’єктивного світовідчуття. Як наслідок – обмеження творчих можливостей особистості.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |

Завдяки значним масштабам впливу інформації на розвиток суспільства, вона перетворюється на найважливіший стратегічний ресурс. Визначаючи ознаки інформаційного суспільства, науковці підкреслюють зростаючий вплив інформації на всі сфери людської життєдіяльності, перетворення її на предмет загальнодоступного споживання населення; інтенсивне формування інформаційного сектора економіки, який займає домінуючі позиції в новому суспільстві; вплив на всі сфери життєдіяльності кожного окремого індивіда [4; 21].

Виникнення сучасних технічних засобів сприяло глибокому проникненню інформаційних технологій у життя сучасної людини, а завдяки їх унікальним можливостям створюються передумови для розвитку знань людини, удосконаленню її діяльності.

Разом із тим, сучасні технічні засоби, завдяки опосередкуванню протікання різних видів діяльності, сприяють зміні їхньої структури. Особливо яскраво це проявляється на структурі і правилах спілкування. Зокрема, он-лайн і sms-спілкування відбувається за іншими законами, ніж безпосереднє спілкування, що вимагає й нових навичок.

Розглядаючи вплив інформаційних технологій на формування особистості майбутнього вчителя, візьмомо до уваги й неможливість перевірити достовірність інформації, яку отримує людина захоплюючись «знаковою інформацією». Таким чином, утрачається так звана «сміслова чуттєвість», з’являється байдужість до того, що відбувається в світі. Стають можливими маніпуляції свідомістю, завдяки якій відбувається зміна потреб, поглядів, соціальної орієнтації в інтересах. Відбувається деформація психіки, яка торкається як сфери свідомого, так і сфери несвідомого. Як наслідок – утрата індивідуальності, зомбування, схильність до керованості зі зміною критеріїв добра і зла, зникненням притаманних людині якостей співчуття, співстраждання, співпереживання, терпимості, а пасивність стає нормою життя [16].

На цьому тлі занепокоєння викликає те, що Інтернет-форуми, сайти стають провідниками радикальної інформації, інтегруючись на початковому етапі в мережеві співтовариства і з часом ініціюють активний радикалізм в реальну політику [29].

Означене лише підтверджує вплив сучасних інформаційних технологій на сферу моральності сучасної людини.

Науковці [18; 22] піднімають проблему перетворення всіх сторін соціального та психічного буття індивіда. Зазначають реконструювання системи цінностей і потреб людини, уносять зміни як у зміст когнітивних процесів, так і в емоційно-вольову регуляцію. Підкреслюють, що ЗМК сприяють уніфікації уявлень та стандартизації особистості. За своєю спрямованістю, способом навіювання вони сприяють закріпленню в людини трафаретних реакцій та оцінок, що призводить до нівелювання особистості. Завдяки ЗМК людина пізнає сьогодні набагато більше того, що здатна пережити на рівні особистісного сприйняття та відповідальності. Між полем знань та полем переживань виникає безодня, саме тому до більшої частини інформації, що надходить, вона стає індиферентною. Байдужість стає своєрідною формою захисної реакції, що оберігає від втрати моральної енергії. Засоби передачі та розповсюдження інформації зв'язують людей на рівні знань, але фактично ізолюють на рівні особистісного спілкування, якому притаманні безпосередня наочність та інтимність. Моральність припускає чуйність. Вона виявляється у вчинках. Конкретні можливості людини відповісти справою досить обмежені, вони набагато менші, порівняно з обсягом інформації, що отримується. Уперше в історії спостерігається виявлення такого типу моральності, головний зміст якої – схвильованість, здригання, обурення, що не поєднуються з дією. ЗМК сприяють тому, що в сучасної людини виникає залежність від посередників передачі інформації. Досить часто трапляються випадки, коли стосовно одних і тих самих подій висловлюються різні точки зору, що викликають і різні реакції на повідомлення.

До цього додамо й те, що умови сучасного життя сприяють формуванню в молоді тверезого розрахунку замість романтичного максималізму, який був притаманний молоді раніше. Замріяність поступається місцем невпевненості в собі та своєму майбутньому. На зміну романтизму приходять скептицизм та цинізм, прагнення до творення змінюється споживанням [23].

Відзначається також і зміна акустичного середовища, звукового оточення, в якому живе сучасна людина, що пов'язано з «монополізацією» акустичного середовища людини звучанням, що супроводжує технічний прогрес і призводить до неадекватного уявлення людини про зовнішнє середовище [19].

Згадаймо хоча б молодих людей, які постійно слухають щось завдяки можливостям сучасних мобільних телефонів, а з проїжджаючих автомобілів, досить часто, гучно лунає сучасна музика, що заглушає звуки вулиці. І це не враховуючи музичного супроводу молодіжних вечірок, концертів сучасних музичних гуртів з їх потужним звучанням та емоційним збудженням молоді по їх завершенні.

У цьому контексті цікавими є дослідження Е. Головахи і Н. Паніної [6]. Досліджуючи вплив сучасної культури на емоційний світ людини, вони відзначають, на перший погляд, два протилежних, але по суті взаємопов'язаних процеси – підвищення емоційної збудженості та розповсюдження апатії. Подібні явища, коли емоційний стан людини починає наближуватись до полюсів, коли втрачається контроль над емоціями та помірне їх виявлення, усе частіше змінюється на крайності – це наслідок наявного неблагополуччя в емоційній сфері. Результатом такого стану емоційної сфери є зростання напруги у стосунках між людьми.

Дезінтеграція емоційного життя, що притаманна сучасній людині, зумовлена двома причинами. Перша з них пов'язана з певною дезорганізацією та невідповідністю нормам поведінки природних основ афективного життя під впливом напружених умов та ситуацій, у які включені екстремальні, емоційні, стресові і т. ін. Друга – з недостатніми рівнями сформованості вищих соціальних емоцій. Останнє пояснюється однобічним, іноді чисто раціональним вихованням людини в епоху прискореного науково-технічного прогресу. Ця суперечність найчастіше проявляється в різноманітності стресових ситуацій, недостатній продуктивності напруженої діяльності, «афектах неадекватності» та відповідних формах поведінки – розгубленості, впертості, негативізму, дратівливості, загальмованості та ін. [1].

Означене лише підтверджує розповсюдження негативних ціннісних установок, які генеруються ЗМІ, і мають особливо потужний вплив на молодь із неповною мірою сформованим світобаченням. Змінам піддається як діяльність з пошуку інформації, так і структура робочої діяльності. Зокрема, відпочинок зводиться майже виключно до взаємодії з технічними засобами, на противагу реальній активності у вільний час. З'являються й принципово нові види діяльності – зокрема електронні і комп'ютерні ігри. З розвитком Інтернету нового втілення набуває діяльність із самоствердження – можливість залишати повідомлення «для всіх» і управляти постами, що суттєво відрізняється від публічних виступів. До того ж редукуються існуючі види діяльності, людина приділяє їм значно менше часу, або ж зовсім відмовляється від них. А це, перш за все, безпосереднє спілкування, розгорнуте письмове мовлення, усне рахування, планування і передбачення результату. Утрачають свої позиції й активні види відпочинку, хобі [12].

Активне використання сучасних технічних, комп'ютерних засобів сприяє звуженню кола інтересів, які вимагають зусиль, активності і навичок саморегуляції. Додамо до цього й те, що сучасні інформаційні технології дозволяють не дотримуватися норм і етики реального спілкування, перетворювати людське спілкування в стандартизовані прийоми «знеособлених» ціннісних орієнтацій, у набір раціональних кліше, порушуючи тим самим світ людської культури. До того ж відсутність рефлексії власної поведінки сприяє привабливості Інтернет спілкування [8].

У своєму дослідженні Г. Аркадьєв [2] підкреслює відносну гнучкість ціннісних орієнтацій і установок молоді. Завдяки Інтернет молодь досить легко засвоює нові норми і цінності, спираючись на настанову, відповідно якій інформація, що розповсюджується Інтернет, соціально схвалюється. Ця обставина сприяє готовності приймати будь-яку інформацію без належної критики, що сприяє формуванню інформаційного конформізму. Науковець також акцентує увагу на створенні специфічної віртуальної культури, яка продукує віртуальний знак включеності в дане співтовариство персони (віртуальне ім'я); віртуальність особистості (карнавальний чи бажаний образ); вік; стать; зовнішні фізичні дані; характерологічні особливості діяльності.

Учені [12] висувають припущення, що інформаційні технології причетні до зниження ролі сім'ї й безпосереднього спілкування у формуванні особистості, а також до зміни значення цінностей і труднощам ідентифікації.

Зростання прагматичних і утилітарних цінностей, переважання індивідуалізації поряд із дезінтеграцією особистісного соціального простору при інтеграції людського співтовариства «всесвітнім павутинням» В. Івускіна [13] відносить до основних соціокультурних змін, пов'язаних із становленням інформаційного суспільства.

Дослідники порушують питання інформаційно-психологічної безпеки унаслідок можливості настання негативних наслідків для суб'єктів, які піддаються інформаційно-психологічному впливу. Серед форм такого впливу називають:

- нанесення шкоди здоров'ю людини;
- блокування на неусвідомленому рівні волі, волевиявлення людини, штучне прищеплення їй синдрому залежності;
- утрата здатності до політичної, культурної, моральної самоідентифікації людини;
- маніпуляція суспільною свідомістю [4].

Усе частіше науковці наголошують про загрозу індивідуалізованих форм залежності від сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій, що сприяє порушенню не тільки нормальних особливостей людського світогляду, а й взаємодії з навколишнім світом. Як наслідок – тривала гра наодинці, потреба в грі на рівні базових фізіологічних потреб, виникнення комп'ютерної залежності, ознаками якої стають незадоволеність, відчуття негативних емоцій у разі відсутності в доступі до технічних засобів, можливість виникнення клінічного випадку [17].

Піднімається питання щодо маніпуляцій станом інформаційного середовища, що призводить до змін стану духовної сфери суспільства, деформації і деструктивних змін якої у формі психоемоційної й соціальної напруженості, спотворених норм і неадекватних соціальних стереотипів і установок, оманливих і неприродних орієнтацій та цінностей [25].

Розглянуте дозволяє акцентувати увагу на негативному інформаційно-психологічному впливі, під яким розуміють вплив інформації на психіку й свідомість людини, що призводить до неадекватного відображення оточуючої дійсності, і як наслідок до змін поведінки [11].

Але при цьому важливо усвідомлювати, що не інформаційні технології мають вплив на психіку людини, а сама людина – реальний суб'єкт наносить собі шкоду за допомогою створених нею ж самою квазісуб'єктів [7].

Таким чином, попри переваги, які надають сучасні інформаційні технології як важливий елемент розвитку інформаційного суспільства, неможна ігнорувати й негативних наслідків такого впливу. Тому перед системою освіти постає завдання забезпечення успішної адаптації до суспільних умов, які стрімко трансформуються, підготовки фахівців здатних вижити в умовах інформаційної або «цифрової» взаємодії. З цією метою необхідним є розроблення педагогічного забезпечення нівелювання негативного впливу інформаційних технологій на особистість майбутнього педагога в навчальному процесі.

## Література

1. Аболин Л.М. Психологические механизмы эмоциональной устойчивости человека – Казань : Изд.-во ун.-та, 1987. – 216 с.
2. Аркадьев Г.И. Влияние поля современных информационных технологий на личность в юношеском возрасте : дис. ... канд. п. наук: 19.00.13 / Г. И. Аркадьев. – Москва, 2003 – 156 с.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество / Д. Белл. – М. : Наука, 1999. – 221 с.

4. Воронкова В. Г. Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві / Воронкова В. Г. // Гілея: науковий вісник. – 2016. – № 86. – С. 198 – 203.
5. Воронов А.И. Обзор материалов симпозиума, не вошедших в сборник / А.И. Воронов // ВР как феномен науки, техники и культуры. Матер. перв. всеросс. симп. по философским проблемам виртуальной реальности. СПб., 1996. 155 с.
6. Головаха Е.И. Психология человеческого взаимопонимания / Е.И. Головаха, Н.В. Панина – Киев: Политиздат Украины, 1989. – 187 с.
7. Грязнова Е.В., Афанасьев С.В. Индивидуализация человека в информационной социализации / Е.В. Грязнова, С.В. Афанасьева // Философская мысль. – 2017. – № 1. – С. 17-29.
8. Губанова, А. Ю. Интернет для детей: социальные функции, специфика аудитории, требования к контенту: автореф. дис. ... канд. соц. н. 22.00.04. / А.Ю. Губанова – М., 2016. – 26 с.
9. Добрович А.Б. Воспитателю о психологии и психогигиене общения / А.Б. Добрович. – М.: Просвещение, 1987. – 205 с.
10. Дубов Д. В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості / Д. В. Дубов, М. А. Ожеван, С. Л. Ечатюк. – К.: НІСД, 2010. – 64 с.
11. Ежевская Т. И. Психологическое воздействие информационной среды на современного человека / Т.И. Ежевская // Психопедагогика в правоохранительных органах. – 2009. – № 2 – С. 38-41.
12. Емелин В.А. Психологические последствия развития информационных технологий / В.А. Емелин, Е.И. Рассказова, А.Ш. Тхостов // Национальный психологический журнал. – 2012. – №1. – С. 81-87.
13. Ивушкина О.В. Социализация молодежи в условиях информационного общества / О.В. Ивушкина // Историческая и социально-образовательная мысль. – 2012. – № 2. – С. 164-170.
14. Колин К.К. Гуманитарные проблемы формирования информационного общества / К.К. Колин. // Вестник Кемеровского государственного университета культуры и искусства. – 2010. – №12. – С. 8-19.
15. Колин К.К. Информационная глобализация общества и гуманитарная революция / К.К. Колин <http://spkurdyumov.ru/globalization/informacionnaya-globalizaciya-obshhestva/>
16. Левицкий В. Информационно-психологическая безопасность [Электронный ресурс]. / В. Левицкий – Режим доступа : <https://www.partner-inform.de/partner/detail/2007/6/272/2445>) – Заголовок с экрана.
17. Марута Н. О. Інформаційно-психологічна війна як новий виклик сучасності: стан проблеми та напрямки її подолання / Н. О. Марута, М. В. Маркова // Український вісник психоневрології. – 2017. – № 23, вип. 3. – С. 21 – 28.
18. Матвеева Л.В. Коммуникативный акт в условиях опосредования / Л.В. Матвеева // Вестник Московского университета. – Серия 14, психология, 1996. – №4. – С. 21-26.
19. Носуленко В.Н. Психология звукового восприятия / Отв. ред. Б.Ф. Ломов. – М.: Наука, 1988. – 216 с.
20. Писаренко О.Л. Сутність інституту освіти в інформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз / О. Л. Писаренко // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. – К.: ІВЦ «Політехніка», 2009. – № 2 (26). – С. 121-124.
21. Пожуєв В. І. Формування інформаційного суспільства в умовах глобалізації / В.І. Пожуєв [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK\\_36\\_1.pdf](http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_36_1.pdf) – Заголовок з екрану.
22. Рубенис А.А. Техника и нравственность// Этическая мысль. Научно-публицистические чтения. / Общ. ред. А.А. Гусейнова. 1991. – М.: Республика, 1992. – 446с.
23. Савотина Н.А. Проблемы формирования будущего специалиста// Педагогика, 1997. – №1. – С. 58-60.
24. Сіленко А. Інформаційні технології – новий імпульс для пошуку парадигми майбутнього суспільства / А. Сіленко // Політичний менеджмент. – 2007. – №3. – С. 96-111.
25. Сумський В. І. Методика і теорія застосування ЕОМ у процесі вивчення психології у педагогічних закладах: монографія / Сумський В. І. – Вінниця: ВДПУ, 2015. – 380 с.
26. Тлумачний словник сучасної української мови: бл. 50000 сл. / [уклад. І.М. Забіяка]. – К.: Арії, 2007. – 512 с.
27. Тоффлер Э. Шок будущего: Пер. с англ. / Э. Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557с.
28. Чернавский Д.С. Синергетика и информация (динамическая теория информации) / Д.С. Чернавский. – М.: Изд-во «Едиториал УРСС», 2004. – 288 с.
29. Madden M. Teens, social media, and privacy| Pew Research Center, Washington, D.C. (May 21, 2013) [Електронний ресурс] / M. Madden, A. Lenhart, S. Cortesi, U. Gasser, M. Duggan, A. Smith, M. Beaton – Режим доступу: <http://www.pewinternet.org/2013/05/21/teens-social-media-and-privacy/> – Заголовок з екрану.

## References

1. Abolin L.M. Psihologicheskie mekhanizmy ehemocional'noj ustojchivosti cheloveka – Kazan': Izd.-vo un.-ta, 1987. – 216 s.
2. Arkad'ev G.I. Vliyanie polya sovremennyh informacionnyh tekhnologij na lichnost' v yunosheskom vozraste : dis. ... kand. p. nauk: 19.00.13 / G. I. Arkad'ev. – Moskva, 2003 – 156 s.
3. Bell D. Gryadushchee postindustrial'noe obshchestvo / D. Bell. – М.: Nauka, 1999. – 221 s.
4. Voronkova V. H. Formuvannia informatsiinoi kultury osobystosti yak umova uspishnoi adaptatsii liudyny do zhyttia v informatsiinomu suspilstvi / Voronkova V. H. // Hileia: naukovyi visnyk. – 2016. – #. 86. – S. 198 – 203.
5. Voronov A.I. Obzor materialov simpoziuma, ne voshedshih v sbornik / A.I. Voronov // VR kak fenomen nauki, tekhniki i kul'tury. Mater. perv. vseross. simp. po filosofskim problemam virtual'noj real'nosti. SPb., 1996. 155 s.
6. Golovaha E.I. Psihologiya chelovecheskogo vzaimoponimaniya / E.I. Golovaha, N.V. Panina – Kiev: Politizdat Ukrainy, 1989. – 187 s.
7. Gryaznova E.V., Afanas'ev S.V. Individualizaciya cheloveka v informacionnoj socializacii / E.V. Gryaznova, S.V. Afanas'eva // Filosofskaya mysl'. – 2017. – № 1. – S. 17-29.

8. Gubanova, A. YU. Internet dlya detej: social'nye funkcii, specifika auditorii, trebovaniya k kontentu: avtoref. dis. ...kand. soc. n. 22.00.04. / A.YU.Gubanova – M., 2016. – 26 s.
9. Dobrovich A.B. Vospitatel'nyy o psikhologii i psikhigigiene obshcheniya / A.B.Dobrovich – M: Prosveshchenie, 1987. – 205 s.
10. Dubov D. V. Informatsiine suspilstvo v Ukraini: hlobalni vyklyky ta natsionalni mozhlyvosti / D. V. Dubov, M. A. Ozhevan, S. L. Echatiuk. – K.: NISD, 2010. – 64 s.
11. Ezhevskaya T. I. Psihologicheskoe vozdejstvie informacionnoy sredy na sovremennogo cheloveka / T.I.Ezhevskaya // Psihopedagogika v pravoohranitel'nyh organah. – 2009, – № 2 – S.38-41.
12. Emelin V.A. Psihologicheskie posledstviya razvitiya informacionnyh tekhnologij / V.A.Emelin, E.I.Rasskazova, A.S.H.Thostov // Nacional'nyy psikhologicheskij zhurnal. – 2012. – №1. – S.81-87.
13. Ivushkina O.V. Socializaciya molodezhi v usloviyah informacionnogo obshchestva / O.V. Ivushkina // Istoricheskaya i social'no-obrazovatel'naya mysl'. – 2012. – № 2. – S. 164-170.
14. Kolin K.K. Gumanitarnye problemy formirovaniya informacionnogo obshchestva / K.K.Kolin. // Vestnik Kemerovskogo gosudarstvennogo universiteta kul'tury i iskusstva. – 2010. – №12. – S.8-19.
15. Kolin K.K. Informacionnaya globalizaciya obshchestva i gumanitarnaya revolyuciya / K.K.Kolin <http://spkurdyumov.ru/globalization/informacionnaya-globalizaciya-obshchestva/>
16. Levickij V. Informacionno-psikhologicheskaya bezopasnost' [Elektronnyy resurs]. / V.Levic'kij – Rezhim dostupa : / <https://www.partner-inform.de/partner/detail/2007/6/272/2445>) – Zagolovok s ehkrana.
17. Maruta N. O. Informatsiino-psikhologichna viina yak novyi vyklyk suchasnosti: stan problemy ta napriamky yii podolannia / N. O. Maruta, M. V. Markova // Ukrainskyi visnyk psykhonevrolohi. – 2017. – #. 23, vyp. 3. – S. 21 – 28.
18. Matveeva L.V. Kommunikativnyy akt v usloviyah oposredovaniya / L.V.Matveeva // Vestnik Moskovskogo universiteta. – Seriya 14, psikhologiya, 1996. – №4. – S.21-26.
19. Nosiya L.V. Psihologiya zvukovogo vospriyatiya / Otv. red.B.F.Lomov. – M.: Nauka, 1988. – 216 s.
20. Pysarenko O.L. Sutnist instytutu osvity v informatsionnomu suspilstvi: sotsialno-filosofskyi analiz / O. L. Pysarenko // Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskyi politekhnichnyi instytut». Filosofii. Psikhologii. Pedagogika : zb. nauk. prats. – K.: IVTs «Politehnika», 2009. – # 2 (26). – S. 121-124.
21. Pozhuiev V. I. Formuvannya informatsionnoho suspilstva v umovakh hlobalizatsii / V.I.Pozhuiev [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: [http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK\\_36\\_1.pdf](http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_36_1.pdf) – Zaholovok z ekranu.
22. Rubenis A.A. Tekhnika i npravstvennost'// EHticheskaya mysl'. Nauchno-publicisticheskie chteniya. / Obshch. red. A.A. Guseynova. 1991. – M.: Respublika, 1992. – 446s.
23. Savotina N.A. Problemy formirovaniya budushchego specialista// Pedagogika, 1997. – №1. – S.58-60.
24. Silenko A. Informatsiini tekhnologii – novyi impuls dlia poshuku paradyhmy maibutnoho suspilstva / A.Silenko // Politychnyi menedzhment. – 2007. – #3. – S.96-111.
25. Sums'kyi V. I. Metodyka i teoriya zastosuvannya EOM u protsesi vyvchennia psikhologii u pedahohichnykh zakladakh: monohrafiya / Sums'kyi V. I. – Vinnytsia: VDPU, 2015. – 380 s.
26. Tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy: bl. 50000 sl. / [uklad. I.M. Zabiaka]. – K.: ARII, 2007. – 512 s.
27. Toffler Eh. Shok budushchego: Per. s angl. / Eh. Toffler. – M.: OOO «Izdatel'stvo ACT», 2002. – 557s.
28. Chernavskij D.S. Sinergetika i informatsiia (dinamicheskaya teoriya informatsii) / D.S. Chernavskij. – M.: Izd-vo «Editorial URSS», 2004. – 288 s.
29. Madden M. Teens, social media, and privacy| Pew Research Center, Washington, D.C. (May 21, 2013) [Elektronnyy resurs] / M. Madden, A. Lenhart, S. Cortesi, U. Gasser, M. Duggan, A. Smith, M. Beaton – Rezhim dostupu: <http://www.pewinternet.org/2013/05/21/teens-social-media-and-privacy/> – Zagolovok z ekranu.

УДК 37.013.73:101

DOI 10.31652/2415-7872-2019-57-15-21

## ДИСКУРС МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

М. Д. Прищак

*У статті здійснено аналіз причин та наслідків екологічної кризи в другій половині ХХ століття. Розкрито роль екологічної освіти як ключового фактору вирішення екологічних викликів у сучасному світі. З метою визначення методологічних засад сучасної екологічної освіти проаналізовано екологічний дискурс «комунікативної практичної філософії», зокрема творчість відомих її представників (Г. Йонас, Д. Бюлер, К.-О. Апел, В. Гьосле, К. Масер-Абіх) та виділено ключові світоглядні установки їх поглядів на питання вирішення екологічних проблем, які можуть стати методологічною основою розробки системи екологічної освіти.*

*Аналіз екологічного дискурсу комунікативної практичної філософії дав можливість визначити методологічні засади формування та реалізації екологічної освіти: подолання філософії свідомості («Я») та антропоцентричності етики; розвиток комунікативної свідомості («Я – Інший») як онтологічної, аксіологічної, телеологічної основи взаємодії людини та природи; природа повинна виступати рівноправним партнером дискурсу; предметом екологічної етики є не просто відносини людини з природою, а відносини людей між собою і з суспільством в цілому щодо*